

Zmiana pokoleniowa w teologii
Międzynarodowa konferencja naukowa
Wydziałów Teologicznych Uniwersytetów w Erfurcie i Opolu
(Opole – Głucholazy, 15–18 marca 2012 r.)

Przed kilku laty została zapoczątkowana współpraca między Wydziałami Teologicznymi Uniwersytetów w Opolu i Erfurcie. W ramach tej współpracy została m.in. zawarta umowa dotycząca wymiany akademickiej między profesorami i studentami (*Erasmus*), następuje uczestnictwo w sympozjach organizowanych przez te jednostki, a także cyklicznie organizowane są wspólne konferencje naukowe. Pierwsza taka konferencja odbyła się w dniach 29–31 X 2010 r. w Erfurcie i była poświęcona zagadnieniu recepcji Soboru Watykańskiego II w Kościele w Polsce i Kościele diaspory wschodnich i centralnych Niemiec. Tym razem profesorowie i studenci Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Erfurcie przybyli na Opolszczyznę, gdzie w dniach 15–18 marca 2012 r. odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa *Zmiana pokoleniowa w teologii*. Podjęty temat miał na celu ukazanie przemian, jakie dokonały się w teologii po Soborze Watykańskim II, a których potwierdzeniem jest fakt, że współcześnie większość teologów zarówno w Polsce, jak i Niemczech należy do pokolenia, które nie uczestniczyło, ani nie było świadkami soboru. Zamierzeniem organizatorów konferencji było ukazanie, w jaki sposób zmiana pokoleniowa miała wpływ na poszczególne dyscypliny teologiczne (egzegezę biblijną, dogmatykę, historię Kościoła, etykę społeczną, naukę o liturgii, teologię pastoralną), ich metodologię i podejmowane zagadnienia, jak wpłynęło to na rozumienie teologii, a także analiza zmian kontekstu uprawiania teologii, związane z aktualną sytuacją w Kościele i społeczeństwie. Zagadnienia

te zostały przedstawione z perspektywy specyfiki przemian w Polsce i Niemczech. Obok wzajemnego poznania specyficznych kontekstów i kierunków rozwoju teologii w obu krajach konferencja stała się także okazją do wymiany doświadczeń między profesorami Wydziałów Teologicznych w Opolu i Erfurcie, pogłębienia współpracy, a także prezentacji przez doktorantów i habilitantów obu Wydziałów ich projektów badawczych.

Rozpoczęcie i pierwszy dzień obrad miało miejsce w ośrodku konferencyjnym *Caritas* Diecezji Opolskiej „Skowronek” w Głuchołazach. Wprowadzenie do złożonej problematyki oraz syntetyczne zarysowanie zmiany pokoleniowej w teologii zostało dokonane przez ks. prof. dr. Eberharda Tiefensee z Erfurtu i ks. prof. dr. hab. Helmuta Sobeczkę z Opolą. Pierwszy z referentów ukazał teologię katolicką w obliczu sytuacji konfesyjnej w nowych krajach związkowych RFN, podkreślając m.in., że sytuacja w samej teologii w Niemczech wiąże się z nieuniknionym pluralizmem i perspektywicznością. Pokróćce została przedstawiona sytuacja wydziałów teologicznych w Niemczech oraz ukazana konieczność teologii kontekstualnej. Zmiany pokoleniowe w teologii w Polsce zostały zaprezentowane w ramach charakterystyki trzech pokoleń teologów: soborowego, posoborowego i najmłodszego, które w nawiązaniu do układu relacji rodzinnych zostały nazwane pokoleniem ojców, synów i wnuków. Ks. Sobeczko ukazał nie tylko przedstawicieli poszczególnych pokoleń, ale także zarysował rozwijane przez nich linie teologiczne oraz wskazał na ważne dla tego rozwoju ośrodki teologiczne, zwłaszcza zaś znaczenie dla wszystkich pokoleń polskich teologów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Po tym ogólnym wprowadzeniu do problematyki konferencji rozpoczęła się jej pierwsza część, która została poświęcona zmianie pokoleniowej w poszczególnych dyscyplinach teologicznych, zwłaszcza zaś w ich metodologii oraz podejmowanej przez nich problematyce. O kierunkach rozwoju w egzegezie Pisma Świętego z perspektywy niemieckiej mówił ks. prof. dr. Claus Peter März. Problem ten został ukazany przez omówienie trzech ważnych, aktualnie realizowanych projektów ekumenicznych w obszarze egzegezy biblijnej: rewizji ekumenicznego przekładu Pisma Świętego, rekonstrukcji źródeł mów Jezusa oraz projekcie dotyczącym refleksji na temat niemieckich biblistów katolickich i ewangelickich i ich wkładu do współczesnej egzegezy. Ks. dr. hab. Krystian Ziaja, przedstawiając kierunki rozwoju w egzegezie biblijnej w Polsce, omówił wiodące metody egzegezy biblijnej (historyczno-krytyczna, lingwistyczna i retoryczna) i ich polskich przedstawicieli oraz podejmowane projekty związane z popularyzacją Pisma Świętego, jak również projekty naukowe dotyczące badań i studiów biblijnych. Na zakończenie pierwszego dnia obrad odbyła się otwarta dyskusja dotycząca aktualności z życia Kościoła i teologii w Niemczech i w Polsce. Goście z Erfurtu przedstawili m.in. program obchodów roku jubileuszowego Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Er-

furcie, który w tym roku świętuje 60-lecie istnienia jako Wyższa Szkoła Teologiczna, oraz 10-lecie utworzenia na jej bazie wydziału uniwersyteckiego. Przedstawiciele Uniwersytetu Opolskiego zapoznali gości z pełnoletniością (18 lat od utworzenia) swojej *Alma Mater* oraz aktualnymi problemami życia społecznego i kościelnego w Polsce.

W kolejnym dniu obrady odbywały się w budynku Wydziału Teologicznego UO w Opolu. W sesji przedpołudniowej zostały przedstawione kierunki rozwoju posoborowego w dogmatyce oraz zmiana pokoleniowa w chrześcijańskiej nauce społecznej. Prof. dr Josef Freitag z wydziału Erfurtu zwrócił uwagę, że zmiana pokoleniowa w dogmatyce przejawia się w jej pluralizmie, który dotyka zarówno jej istoty (stąd mowa o dogmatykach), metody (hermeneutyka kontynuacji, przełomu i rozróżnień), jak i używanym przez nią języku. Szczególnie mocno zostało podkreślone znaczenie teologii kontekstualnej, czego uzasadnieniem jest specyficzna sytuacja Kościoła diaspory wschodnich Niemiec. Kierunki rozwoju w dogmatyce z perspektywy polskiej zostały przedstawione przez ks. prof. dr. hab. Stanisława Rabieja, dziekana Wydziału Teologicznego UO. Referent zaprezentował trzy etapy rozwojowe teologii systematycznej w Polsce, które określił jako fazę ugruntowania tradycji, fazę teologii systematycznej oraz fazę „w cieniu długiego pontyfikatu”. Ta ostatnia w sposób szczególny ukazuje specyfikę polskiej teologii dogmatycznej, w której można mówić o ekumenicznym otwarciu, dialogu z postmodernizmem i tendencjami liberalnymi oraz nurcie konserwatywnym, skierowanym przeciwko mentalności nowoczesnej, mocno polemizującym, ukierunkowanym na zachowanie dziedzictwa katolicyzmu.

Zmianę pokoleniową w chrześcijańskiej nauce społecznej z perspektywy niemieckiej przedstawił prof. dr Christoph Mandry. Zwrócił on uwagę, że w tej dyscyplinie można mówić o kontynuacji międzypokoleniowej. Wśród zagadnień współcześnie podejmowanych przez niemieckich specjalistów chrześcijańskiej nauki społecznej jest pytanie o władzę w dobie globalizacji oraz o profil teologiczny tej nauki. Chrześcijańską naukę społeczną, podobnie jak pozostałe dyscypliny teologiczne, charakteryzuje pluralizm oraz specjalizacja poszczególnych zagadnień, czego przykładem jest kwestia pokoju i sprawiedliwego porządku świata. Zmianę pokoleniową w katolickiej nauce społecznej w Polsce przedstawił ks. dr hab. Konrad Glombik. Problematyka została omówiona z perspektywy poszukiwań tożsamości tej dyscypliny, jej źródeł, metodologii oraz podejmowanych zagadnień i ich układzie. Referent podkreślił, że katolicką naukę społeczną w Polsce, reprezentowaną przez różne pokolenia charakteryzuje innowatywna kontynuacja. Zarówno jej przedstawiciele przed- i soborowi, jak i najnowsze pokolenie podkreśla jej charakter teologiczny, eklezjalny i interdyscyplinarny, choć w jej rozumieniu, metodzie, wykorzystaniu źródeł i układzie stawiają oni inne akcenty.

W popołudniowej sesji drugiego dnia obrad została ukazana zmiana pokoleniowa i kierunki rozwoju w wykładzie historii Kościoła oraz w nauce o liturgii. Istotne aspekty kierunków rozwoju historii Kościoła w Niemczech przedstawił dr hab. Bernward Springer. Zwrócił on uwagę na pluralizm zarówno metody, jak i struktury tej dyscypliny, a także na jej wzrastającą kompleksowość i multidyscyplinarność. Referent mówił także o kontynuacji w historii Kościoła, która jednak staje wobec konieczności dialogu z historią powszechną, co sprawia, że stawia się nowe akcenty. Zagadnienie zmiany pokoleniowej w historii Kościoła z polskiej perspektywy przedstawił ks. prof. dr hab. Kazimierz Dola. Problem został omówiony w oparciu o zmieniające się w Polsce po Soborze Watykańskim II *ratio studiorum*. W latach 70-tych XX w. akcentowano w wykładzie historii Kościoła rolę wychowawczą historii, w latach osiemdziesiątych celem wykładów była synteza dziejów Kościoła i ukazanie chrześcijaństwa jako wydarzenia historycznego. Z kolei układ wykładu z początku XXI w. akcentuje rozwój Kościoła i ukazanie go jako Ludu Bożego.

Zmiana pokoleniowa w nauce o liturgii z perspektywy niemieckiej została zaprezentowana przez prof. dr. Benedikta Kranemanna. Przedstawił on istotne elementy rozwoju nauki o liturgii w Niemczech w XX w., do których zaliczył: jej wymiar historyczny, badania dotyczące teologii liturgii oraz duszpasterstwo liturgiczne. Wśród kontekstów nauki o liturgii na początku XXI w. wspominał o powstaniu form sprawowania liturgii w różnych sytuacjach, rewizji ksiąg liturgicznych w kontekście napięcia między centralizmem rzymskim a oczekiwaniami Kościołów lokalnych, aktywności grup tradycjonalistów oraz o pluralizmie postaw wiary i związanej z nimi praktyką liturgiczną. Do wezwań i zadań referent zaliczył potrzebę uwzględniania kontekstu kulturowego liturgii, problem kształtowania liturgii sakramentów i sakramentaliów oraz wychowanie liturgiczne. Z polskiej perspektywy zmiana pokoleniowa w nauce o liturgii została przedstawiona przez ks. dr. hab. Erwina Mateję. Referent przedstawił zagadnienie wychodząc od usamodzielnienia się nauki o liturgii, poprzez ukazanie procesu jej rozwoju przed Soborem Watykańskim II oraz w okresie posoborowym aż do naszych czasów. W ramach przebiegu rozwoju zostały ukazane główne ośrodki studiów i badań nad liturgią, wiodące kierunki nauki o liturgii oraz ich przedstawiciele.

Przerwa między sesjami konferencji, które odbyły się na Wydziale Teologicznym w Opolu, stała się okazją do zwiedzenia kompleksu budynków wydziałowo-seminaryjnych, spośród których największe wrażenie na gościach wywarła organizacja i zasoby biblioteki wydziałowej. Wieczorem drugiego dnia obrad konferencji, po powrocie do ośrodka konferencyjnego w Głuchołazach, odbyło się spotkanie dotyczące planów dalszej współpracy między Wydziałami Teologicznymi w Opolu i Erfurcie. W ramach tego spotkania potwierdzono wolę dalszych cyklicznych spotkań w dotychczasowej formie, dyskutowano ewentualne tematy przyszłej kon-

ferencji oraz wskazano na możliwości poszerzenia współpracy w ramach programu *Erasmus* oraz wymianę publikacji.

Kolejny dzień obrad międzynarodowej konferencji *Zmiana pokoleniowa w teologii* był poświęcony problematyce kontekstów zmieniającej się teologii, głównie przemianom dokonującym się w Kościele i społeczeństwie. Dziekan Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Erfurcie, ks. prof. dr Michael Gabel, przedstawił stan aktualny i przyszłość teologii w Niemczech. Do aktualnych wezwań zaliczył brak wspólnego tła rozumienia teologii (religijny analfabetyzm), przemiany w oczekiwaniach studentów teologii dotyczące pracy zawodowej, zmiany w organizacji życia kościelnego oraz problem miejsca ludzi Kościoła w życiu publicznym. Do szans referent zaliczył: uznanie teologii jako nauki, dialog Kościoła z niewierzącymi i nowa ewangelizacja, potrzeba teologii dla Kościoła i wymóg wzajemnego zaufania i odpowiedzialności oraz miejsce teologii w życiu publicznym i jej ważna funkcja pośrednicząca. Ks. prof. dr hab. Tadeusz Dola przedstawił zainteresowanie młodszego pokolenia teologów polskich zagadnieniem postmodernizmu i podejmowaniem dialogu z nim. Zostały zaprezentowane m.in. próby tworzenia teologii ponadkonfesyjnej, zdystansowanej wobec Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, a także polemika z nihilizmem, stanowiskiem negującym istnienie obiektywnej prawdy i pluralizmem. Ks. dr hab. Andrzej Anderwald przedstawił podejmowane przez młodsze pokolenie teologów polskich zagadnienie relacji teologii wobec nauk przyrodniczych. Wskazując m.in. na ryzyko związane z takim odniesieniem, podkreślił ważność specyfiki i tożsamości teologii, podkreślanie jej naukowego charakteru oraz możliwość dialogu interdyscyplinarnego.

Zagadnienie duszpasterstwa w okresie przemian i związane z nim konsekwencje dla teologii z perspektywy niemieckiej przedstawiła Kamila Grygolonek. W swoim referacie omówiła aktualną sytuację społeczną i jej wpływ na życie religijne i duszpasterstwo, zwracając uwagę na rolę ludzi świeckich w Kościele, znaczenie debaty teologicznej dla duszpasterstwa oraz aktualne wezwania związane z sakramentem pokuty i małżeństwa. Problematyka przemian w duszpasterstwie i jego znaczenia dla teologii z perspektywy polskiej została zaprezentowana przez ks. dr. hab. Józefa Mikołajca. W tym referacie zostały omówione przemiany w życiu społecznym i religijnym w Polsce po 1989 r. oraz związane z nimi konsekwencje metodologiczne, formalne i merytoryczne dla teologii pastoralnej. Referent podkreślił, że oddziaływanie pastoralne powinno uwzględniać wymiar dialogalny, dynamiczny, integralny oraz ewangelijny i doksologiczny. Zadaniem teologii pastoralnej jest odczytywanie znaków czasu i uwzględnianie eklezjalnego *hic et nunc*, co warunkuje owocność duszpasterskiego oddziaływania.

Konferencja naukowa *Zmiana pokoleniowa w teologii* była nie tylko refleksją teoretyczną, ale faktycznym spotkaniem i dysputą teologów należących do różnych pokoleń. Przedstawiciele najmłodszego pokolenia również byli włączeni w prze-

bieg konferencji przez uczestnictwo w poszczególnych sesjach, aktywny udział w dyskusjach, które miały miejsce po każdym bloku tematycznym, a także przez wygłoszenie komunikatów, które były prezentacją projektów badawczych habilitacyjnych i doktoranckich. Wśród habilitantów swoje projekty zaprezentowali adiunkci Wydziału Teologicznego UO: ks. dr Piotr Tarlinski, ks. dr Wacław Borek i ks. dr Sławomir Pawiński. Spośród doktorantów obu wydziałów projekty badacze przedstawili: Kamila Grygolonek, Grzegorz Stefanik, Torsten Müller, Barbara Kmiecik, Theresia Niesing, Beata Kubis, Dariusz Sadowski, Mirosław Marcinek, Marek Krawczyk i ks. Paweł Tkaczyk.

Pobyty profesorów i doktorantów Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Erfurcie w Opolu i Głucholazach stał się okazją do nawiązania i pogłębienia kontaktów naukowych z profesorami, doktorantami i studentami Wydziału Teologicznego UO, a także zaprezentowania gościom nieznanego im bogatego dziedzictwa kulturowego i religijnego na Śląska. W ramach konferencji w sobotnie popołudnie odbyła się pielgrzymka i udział w Eucharystii w sanktuarium Maria Hilf w Złatych Horach w Republice Czeskiej, miejscu pojednania narodów polskiego, niemieckiego i czeskiego. W niedzielne przedpołudnie uczestnicy konferencji wzięli udział we Mszy św. w kościele św. Piotra i Pawła w Nysie oraz zwiedzili skarbiec św. Jakuba, bazylikę pw. św. Jakuba i Agnieszki, odbyli spacer ulicami miasta oraz odwiedzili grób Josepha von Eichendorffa na cmentarzu Jerozolimskim. Zakończenie konferencji i pożegnanie gości odbyło się w byłym domu księży profesorów przy parafii św. Franciszka w Nysie.

Konferencja *Zmiana pokoleniowa w teologii* ukazała jej teoretyczne podstawy i przejawy. Fakt udziału w niej przedstawicieli różnych pokoleń teologów potwierdził możliwość kontynuacji oraz współpracy międzypokoleniowej i ubogacania się dorobkiem starszych pokoleń po to, by kolejne pokolenia teologów mogły sprostać wezwaniom współczesności w myśl ewangelicznego obrazu dobrego ojca rodziny, który wydobywa ze swego skarbcza rzeczy stare i nowe (por. Mt 13,52).

Ks. Konrad Glombik